

Tilrettelegging for god livskvalitet ved bruk av atferdsanalytiske prinsipper ved gjennomføring av et meget inngripende kapittel 9 vedtak

Frida Lilleberg og Lene Sand, Våler
kommune

Habiliteringstjenesten i Hedmark v/
Stein Modig Andersen og Irene
Kjærstad

Presentasjon

- Lettere utviklingshemmet kvinne i 20-årene
- Trenger generelt lite bistand til hverdagslige gjøremål.
- Trenger bistand til å ivareta personlig sikkerhet på grunn av at hun er ukritisk i kontakten med andre mennesker.

Historikk

- Flyttet til Våler kommune i 2009.
- Hadde vedtak på 8 timer per uke
- Mange kortvarige kjæresteforhold, problematisk: innbyr selv til kontakt, men angrer
- Lar seg lett utnytte av menn, lett å påvirke
- Eskalerte når hun fikk Facebook

Utfordringer før flytting/grunnlag for tvangsvedtak

- Vi vet at det har vært flere tilfeller med seksuelle overgrep
- Ved ett tilfelle bortført i en bobil, borte ca en uke. Personalet ante ikke hvor hun var før hun selv tok kontakt og ba om å bli hentet.
- Hun byr ofte selv inn til kontakt og har problemer med å sette grenser når det går lenger enn hun ønsker.
- Har ført til flere urettmessige anmeldelser/anklager fra hennes side – vanskelig å vite hva som er reelt

Flytte i egen leilighet

- Etter bortføringen sommeren 2015, ble det besluttet å fatte tvangsvedtak etter kap. 9
- Kjøpte seg egen leilighet før vedtaket ble fattet
- Personalet var til stede i brukers leilighet hele tiden, og skrev A-meldinger i påvente av vedtak
- Store konflikter, stadige fysiske utageringer
- Antagelig for inngripende
- Fikk etter hvert base i bolig et stykke unna, med tilsyn hvert 30. minutt.
- Fikk etter hvert døralarm med kobling til personalets mobil
- Stor motstand mot alarm og tilsyn

Kapittel 9 tvangsvedtak

- Beskyttelsestiltak: følging ute, samt at personalet var til stede i leiligheten når hun hadde besøk
- Skarpe gjenstander
- Mobil
- Alarm
- 2:1-bemannning

Utfordringer etter vedtak

- Ønsket ikke å ha personalet i nærheten
- Negativt relasjonsmønster: manipulering, lyving, beskyldninger, diskusjon, trusler, sette personalet opp mot hverandre. Blir også lett manipulert/påvirket av andre, for eksempel personer som sier til henne at hun ikke trenger personalet og at hun klarer seg selv.

Hva var forsøkt tidligere?

- Tvangsvedtak vurdert som nødvendig for å hindre nye overgrep. Var ikke tid til å prøve andre løsninger
- Atferdsavtaler og tegnøkonomi: fungerte mot sin hensikt. Mer diskusjon og protester, for komplisert. Responderer i tillegg dårlig på krav og "stramme rammer".

Funksjonelle analyser

- For å tilpasse tiltak ovenfor en atferd må vi vite hva atferden vanligvis fører til.
- Funksjonelle analyser innebærer individuell tilnærming, og målet er mer presis og effektiv behandling
- Funksjonelle analyser skal hjelpe oss til å forhindre at vi setter i gang behandling på sviktende grunnlag
- Forskning viser at både ønsket og uønsket atferd er lært, og opprettholdt av hendelser i miljøet:
- **Opprettholdende konsekvenser kan være:**
 - Oppmerksomhet: tilgang til folk eller samhandling
 - Unnslippelse (og unngåelse): fjerner uønskede aktiviteter eller samhandling
 - Materielle forhold: få tilgang til objekter eller aktiviteter
 - Sensoriske forhold: smertereduksjon eller andre forhold

Funksjon og topografi

- Vi kan be om det samme (funksjon) på mange forskjellige måter (topografi). Positivt forsterket atferd:
Kan jeg få, send meg, ta hit, jeg vil ha, "smiske", gi meg for f..., skrike ut, osv...
- Vi kan forsøke å unngå/unnslippe det samme (funksjon) på mange forskjellige måter (topografi). Negativt forsterket atferd:
Kan jeg slippe i dag, få en pause, vil ikke, dra deg til h..., skrike ut, kaste, ødelegge, bruke vold, osv...
- Man kan behandle topografi til det uendelige, men skal man gjøre noe med utfordrende atferd må man forsøke å analysere seg frem til hvilken funksjon atferden har.
- Samme funksjon = samme tiltak, til tross for variasjon av atferd (topografi) for å oppnå eller unngå det samme (funksjon)
- «Ha fokus på hva atferden fører til, ikke nødvendigvis hva hun gjør». Sosialt akseptabel atferd fører til at hun får det som hun vil, uakseptabel atferd fører ikke frem.

Foranledning	Atferd	Konsekvens	Kortsiktig effekt	Sannsynlig langsiktig effekt
Misfornøyd med «noe»	Sier noe usant om personalet	Korrigerer henne	Hun får svar/de får «tatt løggen»	Løsning eller...
Fortsatt misfornøyd	Sier at personalet juger	Nye korreksjoner	Hun får svar/de får korrigert	Løsning eller...
Fortsatt misfornøyd	Sier at alle hater henne	«Det stemmer ikke»	Hun får svar/de får korrigert	Løsning eller...
Osv...				
Trenger hjelp	Du får f*** gjøre...	Gjør ikke det	Får ikke det hun vil	Uakseptabelt språk førte ikke frem
Trenger hjelp	Spør	Får hjelp	Får det hun vil ha	Spør når hun trenger hjelp

Tegnøkonomi

- Systematisk tilnærming med hensikt å forsterke ønsket atferd
- Fleksible verktøy, kan utformes på mange måter
- Bygger på enkle grunnprinsipper for atferd (pos. forsterkning, neg. straff)
- Skal hjelpe personer til å utføre handlinger som han ikke vil utføre, eller avstå fra å utføre handlinger som han vil utføre.
- Skjer ved ulike måter å arrangere forsterkning på
- Når naturlige sosialt formidlede forsterkere som ros, oppmerksomhet osv. ikke har effekt, og når personen selv ikke er motivert for å endre atferd

Er aktuelt ved:

- Innlæring av ny atferd
- For å øke atferd
- For å opprettholde atferd
- For å redusere atferd

DRA

- Differensiell forsterkning av alternativ atferd – dvs at man lærer klienten en alternativ måte å handle på
- Aktiv metode – det kreves at klienten endrer atferd for å oppnå forsterker
- Erstatte utfordrende atferd med atferd som har samme funksjon den utfordrende atferden – mer hensiktsmessig måte å handle på
- Lære akseptable måter å oppnå det man ønsker eller å slippe unna aversiv stimulering
- DRA er aktuelt ved sosialt formidlet forsterkning eller når forsterker er rent sosial

Ekstinksjon

- Atferd som tidligere har blitt forsterket, blir ikke lenger forsterket
- Atferden vil gradvis opphøre da den ikke lenger produserer forsterker
- Ekstinksjon av positivt forsterket atferd
 - Stoppe å gi oppmerksomhet når klienten ønsker oppmerksomhet ved å fremvise utfordrende atferd
- Ekstinksjon av negativt forsterket atferd
 - Klienten slipper ikke lenger unna en aktivitet ved å fremvise utfordrende atferd
- Ekstinksjon av automatisk forsterket atferd
 - Fjerne sansestimuli som utløses av atferden

Tiltak

- Jevnlige samtaler/møter med brukerkontakter, samtale med hab én gang per måned. "Møter" etter eget ønske. Kommer med ønsker som personalet tar på alvor og forsøker å etterkomme.
- Veiledning av habiliteringstjenesten, fast på personalmøter én gang per måned
- Personal møter to ganger per måned
- Legeoppfølging: medisinerer – seponering. Miljøtiltak erstattet medisinering
- Differensiell forsterkning av alternativ atferd: hun får det hun ønsker ved akseptabel atferd

Tiltak – VR-skjema

Atferdskategori	Uke 52	Uke 1	Uke 2	Uke 3	Uke 4	Uke 5	Uke 6	Uke 7
Er høflig/hyggelig								
Tar medisinen sin								
Sier ifra når hun er sint, når vi skal gå osv			1					
Gir oss beskjeder over <u>telefon/call</u>								
Er selvstendig (lager middag, lager frokost osv selv)								
Gått tur/vært aktiv								
Annet								

Tiltak

- **Fokus på lik praksis**

- FAS

- Miljøregler og prosedyrer: klare retningslinjer, men samtidig rom for skjønnsutøvelse.

Eksempel på prosedyre: prosedyre for start av diskusjon.

Hvis hun for eksempel begynner å si ufine ting og heve stemmen, får hun én advarsel om at hvis hun ikke gir seg, må personalet forlate leiligheten/hun må gå fra basen.

Eksempel på prosedyre: vi verken gir noe til, eller tar imot noe fra bruker, uansett hva/hvor lite det er, for at hun ikke skal ha mulighet til å lage en sak rundt det.

- Turnus og personalgruppe: langvakter, slik at sjansen til å manipulere og sette personalet opp mot hverandre blir minimert. Stabil gruppe med få personer, faste og kjente vikarer.

Tiltak

- **Jobb/aktivitet: utfordrende**

- **Funksjonelle analyser/forstå hennes atferd**

- **Fokus på god relasjon til bruker. Hvordan?**

- Ved å gjøre klare avtaler med henne, overholde disse og forvente det samme tilbake

- Lytte til henne og ta hennes ønsker på alvor

- Ved å alltid starte på "ny frisk", ha fokus på veien videre og legge tidligere hendelser bak oss.

- Forsøke å tilføre noe positivt i hennes hverdag, være interesserte, bruke humor og skape god stemning

- Dersom hun har lagt et personal for "hat": denne personen har holdt seg nøytral i bakgrunnen ved samhandling. Glidd over etter hvert.

- **Mestringsstrategier: opplæring/veiledning i å gi alternativer til atferd, veilede i å forstå og gjenkjenne egne følelser, og forstå andres atferd/hensikter. Et arbeid som foregår kontinuerlig i den daglige miljøterapien gjennom samtale. Eksempel: Hvordan kan man si fra hva man føler uten å bli sint.**

Tiltak

- Fysisk konflikthåndtering – opplæring og trening
- Politiet har veiledet bruker i forbindelse med nettvett
- Kursing/opplæring
- Vekt, kosthold: personalet har kommet i posisjon til å bistå med dette – personalet tilfører noe positivt - merverdi.

Tiltak

- **Etter hvert sluppet gradvis opp i vedtaket ettersom avtaler blir overholdt**
 - **Mobil:** i begynnelsen 2 timer per dag. Økt til 2 ekstra timer på helg – økt til 8.30-20.00 – økt til hele døgnet (i dag).
 - **Avtale:** hun må si fra om hun går på besøk til andre eller får besøk av andre.
 - **Ved avtalebrudd:** Går tilbake til tidligere avtale. Eksempel: I dag har hun telefonen hele døgnet, bryter hun avtalen har hun telefonen fra 8.30-20.00 en periode, til personalet vurderer det trygt å slippe opp igjen.

Tiltak

- **Etter hvert sluppet gradvis opp i vedtaket ettersom avtaler blir overholdt**
 - **Tilsyn:** I oppstarten: tilsyn hvert 30. minutt. Deretter økt til hver time, deretter hver halvannen time, så tre tilsyn per dag. I dag: to tilsyn per dag. **Avtalen:** hun må gi beskjed når hun skal ut av døra og hvorfor, for å slippe at vi skal komme opp på tilsyn. Tilsyn var en stor provokasjon.
 - Ved avtalebrudd:** "goden" blir inndratt, og vi går tilbake til forrige avtale for en kort periode.
- Eksempel: I dag har hun tilsyn to ganger per dag. Hvis hun i dag går uten å si fra hvor hun går, går vi tilbake til tilsyn hver halvannen time i to dager.

Tiltak

- **Etter hvert sluppet gradvis opp i vedtaket ettersom avtaler blir overholdt**
 - **Beskyttelsestiltak:** Følging og besøk. Besøk: personalet må vurdere besøket og om det er trygt, før de får være alene. Følging: i starten hadde hun full følging. I dag kan hun gå alene til avtaler i sentrum. Avtalen er at hun må informere oss om hvorfor alarmer går og om hun skal møte noen.
 - **Konsekvenser ved avtalebrudd:** Følging: følger etter der og da. Lager hun avtaler med andre uten å informere personalet, mister hun tilgang til mobil en viss tid.
- Har vært aggresjon rundt det å måtte melde fra, hun har uttrykt at hun føler seg overvåket. Dette gjelder spesielt at hun må si fra når hun går i bod, søppel, post. Vi har løst dette ved at hun slipper å si fra i disse tilfellene. Hvis hun går et annet sted enn bod, søppel, post uten å melde fra, må hun si fra igjen.

Tiltak

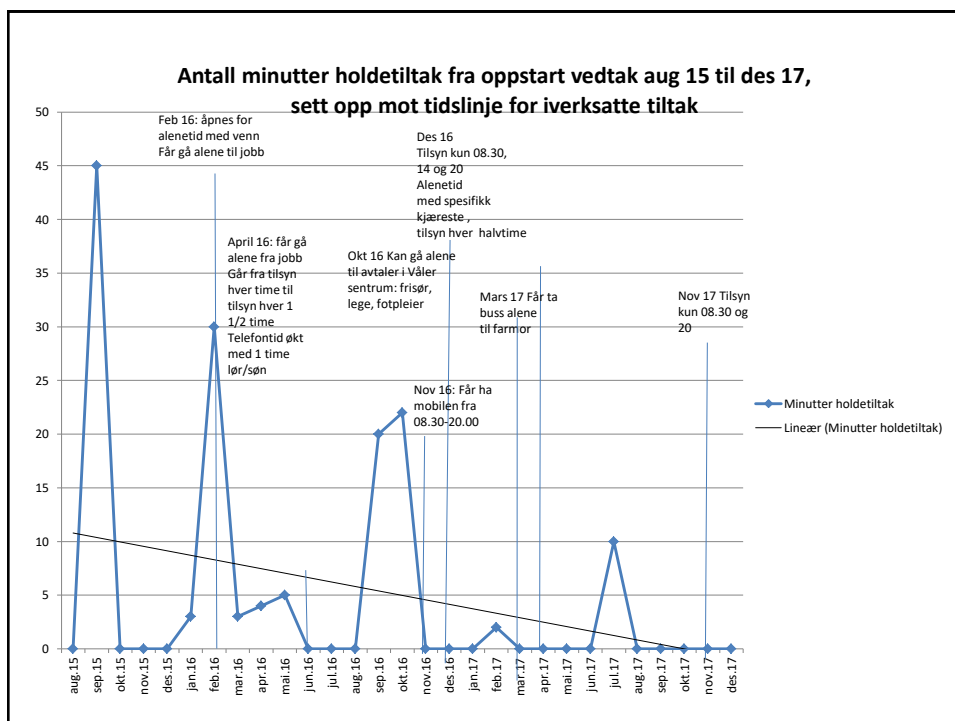
- **Etter hvert sluppet gradvis opp i vedtaket ettersom avtaler blir overholdt**
- Skarpe gjenstander
 - I begynnelsen: alle skarpe gjenstander inndratt.
Nå: får ha alle skarpe gjenstander, mot at hun ikke truer med å skade personalet med dem. Truer hun, blir de inndratt.

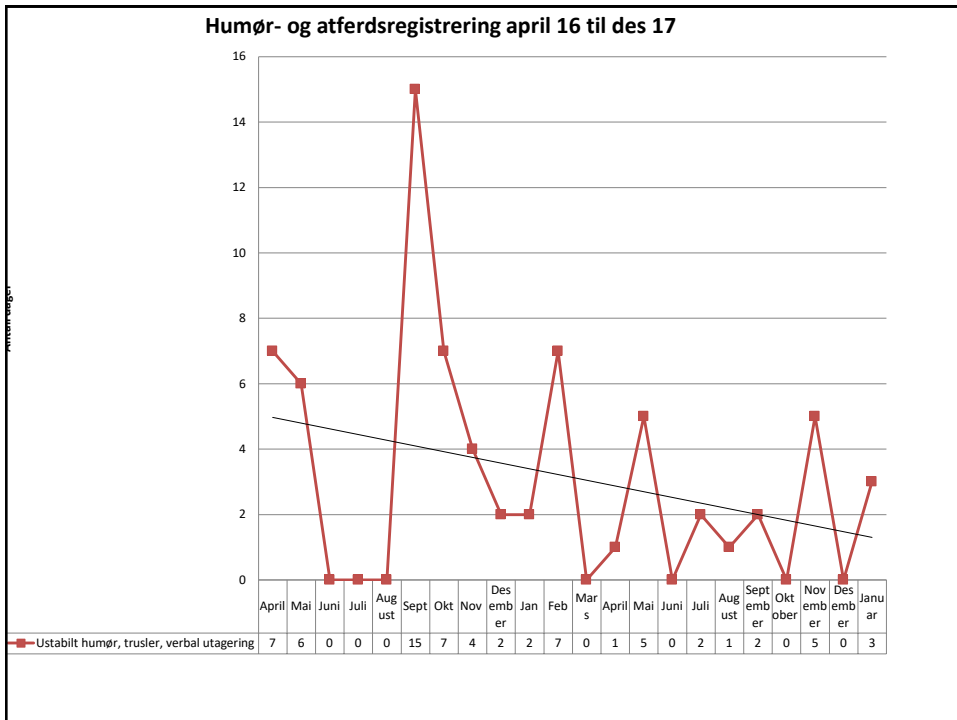
Tiltak

- **Etter hvert sluppet gradvis opp i vedtaket ettersom avtaler blir overholdt**
 - Tillitsbasert. Hun holder sin del av avtalene, og vi vår.
 - Hun mister et gode/tilgang på noe ved avtalebrudd. I prinsippet negativ straff, ikke ønskelig å bruke, men nødvendig for å ivareta hennes sikkerhet. Tiltakene er regulert av kapittel 9-vedtaket.
 - Tiltakene er basert på gradvis progresjon. Har man forsøkt avtalen noen måneder, hun har holdt avtaler og det ikke har oppstått problemer, har man funnet grunn til å slippe opp mer.

Resultater

- Bruker har utviklet seg i positiv retning etter at personalet begynte å jobbe målrettet. Bedre humør, lavere grad av humørsvingninger, samt færre tilfeller av verbal og fysisk utagering.
- Holdetiltak er redusert i perioden 2015-2018. Det antas at tiltak med fokus på å redusere tvangsbruk og gi bruker mer frihet har bidratt til dette. Positiv spiral.

Resultater

- **Benytter seg av alternative mestringsstrategier**

Personalet har observert at bruker er blitt bedre i stand til å uttrykke og sette ord på ønsker og følelser

- **Eksempler:**

- For litt siden dro hun med personalet til et lokalt arrangement. Da man kom frem var alt stengt og det regnet. I bilen hjem var hun sint på personalet for andre ting. Senere på dagen sa hun at ting ikke ble som hun hadde sett for seg, og derfor ble hun sint.
- En avtale hun hadde sett frem til nå nylig, ble avlyst. Tidligere har hun ofte reagert med å bli sint på personalet i slike tilfeller. Nå kom hun i stedet gråtende til personalbasen og sa hun ville snakke om det som hadde skjedd. Hun uttrykte at hun ble veldig skuffa. Det at hun greier å sette ord på følelser på denne måten er ferdigheter personalet ikke observert at hun mestret i oppstarten av vedtaket.
- «Det hadde vært fint om personalet ville spise frokost med meg»

Resultater

- **Sosial validitet**
 - Bruker setter pris på personalet. Hun har flere ganger sagt direkte og skrevet på SMS at hun er glad i personalet.
 - Bruker søker i stor grad kontakt med personalet og vil ha personalet hos seg store deler av dagen. Personalet trenger ikke være på tilsyn mer enn to ganger per dag, men vi er med henne flere timer per dag.
 - Bruker ber personalet om hjelp, og ser nytten av dem. Eksempel: "Jeg er sliten lars vil brenne cd kom opp".

Utfordringer nå og veien videre

- Får bilder/oppfordringer m.m fra andre på Facebook. Utfordringer med Facebook og andre sosiale medier – massiv kontakt, lettpåvirkelig
- Diskusjoner, manipulering osv. er fortsatt utfordrende, og antakelig en del av hennes atferdsmønster man må leve med – men som kan holdes i sjakk ved lik praksis og gode prosedyrer

Utfordringer nå og veien videre

- Skjønnsmessige vurderinger «versus» holde fast på miljøregler/prosedyrer
- Lik praksis
- Kapittel 9 vedtak – hvor mye kan man slippe opp
- Finne aktiviteter hun kan stå i over tid

Oppsummering av suksessfaktorer, anbefalinger

- Gode funksjonelle analyser – hva ønsker hun å oppnå ved atferden. Bruke data, unngå synsing.
- På bakgrunn av de funksjonelle analysene; etablere god og hensiktsmessig forståelse av brukers atferd i gruppa
- Lik praksis – prosedyrer med basis i funksjonelle analyser
- System, struktur, veiledning
- Fokus på god relasjon
- God dokumentering og registrering